

10. Ahmet Midhat Efendi'nin Romanlarında İntihar¹

Özlem Nur DEMİR²

APA: Demir, Ö. N. (2024). Ahmet Midhat Efendi'nin Romanlarında İntihar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 161-173. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1504172>.

Öz

Tanzimat dönemi; siyasi, sosyal ve kültürel anlamda birçok yenilik ve değişimin baş gösterdiği bir dönemdir. Toplum, Tanzimatla gelen bu yenilik ve değişimlere uyum sağlama konusunda bir çatışma içerisinde. Doğu-Batı kültürü karmaşası halini alan bu çatışmalar edebi eserlerde sıkça yer edinmiştir. Roman, hikâye, tiyatro ve gazete gibi edebi türlerin ilk ürünleriyle beraber dönemin aynası niteliğinde olan birçok eser üretilmiştir. Bu ilk örneklerin işlenişinde biçim ve içerik konusunda görülen sürekli devingenlik hali dönemin şartlarını, edebi, sosyal ve kültürel ortamını tespit etme konusunda bilhassa modern Türk edebiyatının gelişim safhalarını tespit etmekte son derece önemlidir. Tanzimat'ın getirdiği yeniliklerle beraber dönemin sanatçıları eserlerine bu toplumsal ortamı yansıtmış, bununla beraber edebi eserlerde daha önce işlenmemiş veya üzerinde durulmamış unsurlara yer vermeye başlamıştır. Bunlardan biri de intihar olgusudur. Dönemin sanatçılarının hemen hepsi eserlerinde intihara yer vermiştir. Ahmet Midhat Efendi de intihar olgusunu eserlerinde sık kullanan sanatçılardan. Eserlerinde intihar kimi zaman toplumsal eleştiri ve toplumsal mesajlarını etkili kılmak için kullanırken, çoğu zaman da aşk, ayrılık, dert ve keder sonucunda kullanmıştır. Bu çalışmada önce Ahmet Midhat Efendi'nin edebi hayatı hakkında bilgi verilip sonrasında edebiyat ve intihar arasındaki ilişkiye kısaca değinilmiştir. Ardından çalışmanın konusunu belirleyen Ahmet Midhat Efendi'nin romanlarındaki intihar eden kişiler incelenmiştir. İntihar nedenleri ve şekilleri belirtilirken, romanlar hakkında kısaca bilgiler verilip olaylara hakimiyet kurulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Midhat Efendi, Roman, İntihar

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu makale "Türk Hikayeciliğinde Yapısal Değişim (1870-1892)" isimli yüksek lisans tezi çalışması kapsamında üretilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %20

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 29.03.2024-**Kabul Tarihi:** 20.06.2024-**Yayın Tarihi:** 21.06.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1504172

Hakem Deęerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlme

² YL Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı / MA Student, Kocaeli University, Faculty of Arts and Sciences, Turkish Language and Literature (Kocaeli, Türkiye), ozlemnurbas9@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0009-0004-1103-7834> (**ROR ID:** <https://ror.org/0411seq30>, **ISNI:** 0000 0001 0691 9040 **Crossreff Funder ID:** 501100004077

Suicide in Ahmet Midhat Efendi's novels³

Abstract

The Tanzimat period is a time of many innovations and changes in the political, social and cultural spheres. Society is in a conflict about adapting to these innovations and changes that came with the Tanzimat. These conflicts, which have become a confusion of East-West culture, have frequently appeared in literary works. We come across the first examples of literary works that are the mirror of the period in the Tanzimat period. The first products of literary genres such as novel, story, theater and newspaper were given in this period. Although there are errors in the processing of these first examples as structural elements, they are extremely important in determining the conditions, literary, social and cultural environment of the period; especially in being the first examples of Turkish literature. Many new elements were added to our literature with Tanzimat. One of these is the phenomenon of suicide. Almost all of the artists of the period included suicide in their works. Ahmet Midhat is one of the artists who frequently used suicide in his works. While he sometimes used suicide in his works to make social criticism and social messages effective, sometimes he used it as a result of love, separation, sorrow and grief. In this study, the characters who committed suicide in Ahmet Midhat Efendi's novels are analyzed. While stating the reasons for suicide and how they carry out this method, it is aimed to give brief information about the novels and to dominate the events.

Keywords: Ahmet Midhat Efendi, Novel, Suicide

³ **Statement (Thesis / Paper):** This article has been produced within the scope of the master's degree thesis titled "Structural Change in Turkish Story-telling (1870-1892)". It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 20

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 29.03.2024-**Acceptance Date:** 20.06.2024-

Publication Date: 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1504172

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Ahmet Midhat Efendi, Tanzimat ile gelişen yenileşme hareketinde halkı eğitim görevini üstlenmiştir. Şinasi ile başlayan halkı eğitim çabasını özenle devam ettirmiş bunu edebiyattaki amacı haline getirmiştir. Batılılaşma meselesini eserlerinde sıklıkla işlemiş; dönemin toplumsal sorunlarına eleştirilerde bulunarak doğruyu göstermekten çekinmemiştir. Her zaman vurguladığı gibi, yeniliğe ve değişime kendini kapamamış fakat dönemin kimi aydınları gibi yüzünü batıya tamamiyle döndürmemiştir. Midhat Efendi hem yeniliği savunmuş hem de kendi kültürünü tamamiyle reddedenlere karşı çıkmıştır. İnci Enginün bu konuyla ilgili şunları söyler: “*Midhat Efendi yanlış anlaşılan Batılılaşmanın birtakım tipler ortaya çıkarmasını tenkit ederken, Batının değerlerini bütünüyle değil ayıklanarak almaktan yana olduğunu belirtir. Hatta ideal tiplerle züppeleri karşı karşıya getirerek anlatırken, gerçek Avrupalı tiplere de yer verir.*” (Enginün, 2018: 206)

Midhat Efendi dilde yalınlığı savunmuş ve eserlerini bu doğrultuda yayımlamıştır. Hikâye ve romanlarında halka yakınlaşmış; samimi bir üslup kullanarak yer yer okuyucuya bilgilendirmelerde bulunmuştur. Aslında o her kesimden insanın kendisini okuyabilmesini amaçlamıştır. Dolayısıyla halkı eğitim gayesinin yanı sıra halka okuma alışkanlığını kazandırmayı da hedeflemiştir. Bunları yaparken eserlerindeki yapı ve edebi mahiyeti zedelemiş olsa da halkın içinden seçtiği tipler, okuyucuyu sıkımayacak üslup ve ilgi çekecek konularıyla hedefine de ulaşmıştır denebilir. Enginün: “*O meddahlar gibi okuyucunun dikkatinin eksilmemesine önem verir, öteden beri var olan hikâye anlatma geleneği içinde, her hikayesinden bir hisse çıkarılması doğrultusunda anlatacaklarını düzenler.*” (Enginün, 2018: 194) Dolayısıyla işlediği konulardan ders çıkarttırıp Enginün’ün de dediği gibi okuyucunun dikkatini çekmek istediği başlıklara yönelmiştir. Dönemin şartlarına, yaşayış tarzına ve özellikle sorunlarına ayna niteliğinde eserler vermiş olan Ahmet Midhat’ın işlediği bazı konular şöyledir: yanlış batılılaşma, yanlış evlilik, kız çocuklarının okutulmaması, düşkün kadınlar... Bunların yanı sıra tarih, macera ve polisiye romanları da yazmıştır. (Okay, 2017)

1. Edebiyat ve İntihar İlişkisi:

İntihar, en yaygın tabiriyle kişinin kendi hayatına son verme eylemine verilen addır. Sözlükte de “*Bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi*” (TDK) olarak geçer.

Türk edebiyatında intihar kelimesinin kullanımı Tanzimat döneminde başlamıştır. (Arkun, 1978: 25) Fakat bazı çalışmalar, intiharı halk hikâyelerinde veya klasik edebiyat döneminde de dolaylı yoldan uygulanan bir metot olarak kabul eder. Klasik edebiyat sanatçıları manzum ve mensur hikâyelerinde, sevgilisine kavuşamayan aşğın dert ve keder ile can vermesini işler. Fakat bu durum gerek kültürel gerekse dini etkenlerden ötürü “intihar” olarak adlandırılmaz. Aslında Türk edebiyatının hemen her safhasında intihar olgusu yer alır. (Ulutaş, 2006) Fakat özellikle eserlerin cereyan ettiği süreç Tanzimat dönemidir.

Tanzimat dönemi, Batı edebiyatından çeviri ve uyarlamalarla birlikte birçok yeni unsurun edebiyata dahil edildiği bir dönemdir. İntihar da bunlardan biridir. İntihar, dönemin hemen hemen tüm eserlerinde yerini almış hatta daha sonraki edebi süreçlerde de yer almaya devam etmiştir.

Tanzimatçılar genellikle roman kişilerini iyi-kötü karşılaştırmasıyla işler; idealize edilen iyi figürün karşısındaki kötü figür genellikle kötülüğünün sonucu olarak yazar tarafından cezalandırma, topluma mesaj verme ya da aşk acısına dayanamayarak intihar ettirilir. Bu yöntemin bilhassa Tanzimat’ın birinci

kuşak sanatçıları tarafından detaylıca işlendiğini göremeyiz, genel olarak intiharı psikolojik bir alt metne dayandırmadan kullanmışlardır.

İntihar psikolojisinin Tanzimatın ikinci kuşak sanatçılarıyla başlayıp, Servet-i Fünûn edipleri tarafından daha detaylı işlenmeye başlandığı görülür. Dönemin şartları ağırlaştığı için önce sanatçıların psikolojik buhranları eserlerine etki etmeye başlamış, sonra da romanlarda işlenen kişilerde hüznün, keder, hayatı sorgulama, intihara yönelme gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Aslında dönem koşulları ve sanatçının psikolojisi “ölüm” temasının nasıl işlendiğini ve özellikle intiharın hangi amaca yönelik kullanıldığını belli eden en önemli etkenlerdir. Tanzimat’ın birinci kuşak sanatçıları tarafından intiharın kullanım biçiminin psikolojik bir alt metne dayanmamasının asıl sebebi, edebi eserlerde “sanat yapma” kaygısının bulunmamasıdır. Bu sanatçılar, edebi eserleri toplumun her kesiminin anlayabilmesi için uğraşmış; özellikle toplumu eğitmek, geliştirmek, okuma eylemini sevdirmek gibi hedeflerle eserlerini üretmişlerdir. Bundandır ki sadece intiharı değil, genel olarak insan psikolojisini derinlemesine işleme gibi kaygıları olmamıştır. Bu yüzden de eserlerinde hep bir “edebi” eksikliğe rastlamak mümkündür.

Ahmet Midhat Efendi de eserlerinde yüzünü topluma dönmüştür. Hemen hemen dönemin tüm sorunlarını eserlerinde işlemiştir, denebilir. Eserlerinde sorunlara karşı eleştirilerini dile getirirken araya girip kendi görüşlerini belirtmiş, okuyucuyla bire bir temasa geçmeye çalışmıştır. İntiharı da çoğu zaman bu eleştirilerinin sonucunda bir cezalandırma niteliğinde kullanmıştır. Ahmet Midhat Efendi eserlerinde iyi ve kötüyü kesin çizgilerle ayırmıştır. İyiler ödüllendirilmiş, kötüler klasik halk hikayelerindeki gibi cezalandırılmıştır. (Korkmaz, 2010) Bu ceza yöntemi çoğu zaman intihar yöntemiyle olmuştur. İntiharı bir diğer kullanım biçimi ise aşk, ayrılık, keder bağlamında olmuştur. Aşığına kavuşamayan intihar etmiş veya çektiği acılara dayanamayıp canına kıymıştır. Bir nevi figürün eserden çıkış yolunu kestirmeden yani intihardan geçirmiştir.

Ahmet Midhat Efendi, İslâm dinine bağlı; yaşayış ve görüş olarak da İslâm ahlakını benimsemiştir. (Gedikbaş, 2023: 85) Dolayısıyla eserlerinde dini düşünce ve yaklaşımlarını belli edecek ibarelere rastlamak mümkündür:

“...Ahmed Midhat’ın gerek romanlarında gerekse sair eserlerinde hiçbir zaman fanatik bir Müslüman tavrı takınmadığını belirtelim. Hatta hiçbir romanında İslâmî bir konuyu işlediği veya idealize edilmiş bir Müslüman tipi ortaya koyduğu, yani kısaca kuru bir vâiz tavrı takındığı vaki değildir. Bununla birlikte şunu da ilave edelim: Romanlarının çoğunda idealize ettiği tipler ve bunların vak’a içindeki tavırları bittabi Türk, Osmanlı ve İslâm düşünce ve davranışının temsilcileridir.” (Okay, 2017: 283)

Ahmet Midhat, din anlayışını konu olarak işlemekten ziyade olayların gidişatında daha çok yorumlarıyla hissettirir. Aynı zamanda sadece İslâm dinini değil, Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi dinlere de eserlerinde yer vermiştir. (Yeşilyurt, 2011: 639)

Dine bağlılığıyla beraber intihar konusunda sert eleştirilerde bulunmuştur. Özellikle Ahmet Midhat, biyografi niteliğinde hazırladığı “Beşir Fuad” adlı eserinde intihar konusundaki görüşlerini materyalizm ekseninde açıkça dile getirmiştir:

“Çünkü materyalizm denilen şey, cihanda mevcut-ı hakiki yalnız madde ile bir de onun havvasından ibaret olup hassa maddeden, madde hassadan asla münfek olamayacakları gibi, bunların ebediyet ve ezeliyetlerine nazaran mahluk dahi olamayacakları binaenaleyh cihanda bir Hâlık bulunamayacağı tarzında bir kıyas-ı bâtil üzerine mebnî olmakla Beşir Fuad gibi fünün-ı şettada behre sahibi bulunan bir adamın şu yoldaki ebâtıla havale-i sem-i itibar etmesi, hakikaten câlib-i istiğrabdır.” (Ahmet Midhat, 1996: 67)

Beşir Fuat'ın intiharını detaylı bir şekilde ele alan yazar, Beşir Fuat'ın da bağılı olduğu materyalizm akımının insanları dinden soyutlaştırdığı ve bu dinden soyutlaşmanın sonucunda intihara yaklaşıldığını söyler. Yine yaşadığı dönemde intiharın yaygınlaşmasını materyalizme bağlar. (Çaylı, 2019: 892)

2. Ağırlığı Aşka Dayanan İntihar

a. Hasan Mellâh Yahut Sır İçinde Esrar/Zeyl-i Hasan Mellâh Yahut Sır İçinde Esrar:

Hasan Mellâh Yahut Sır İçinde Esrar ve *Zeyl-i Hasan Mellâh Yahut Sır İçinde Esrar*, Ahmet Midhat Efendi'nin ilk romanlarıdır (1875). İkinci roman birincinin devamıdır. Klasik macera romanı olay örgüsüne sahip olan romanda ana konu; Hasan Mellah'ın hırsız olarak girdiği evde Cuzella'ya âşık olması ve sonrasında kaçırılan Cuzella'yı aramasıdır. Bu hadise ekseninde türlü maceralar da romanın konuları arasındadır.

Romanda aşk sebebiyle olan intiharların ilkinde *Hasan Mellah'ta* rastlıyoruz. Hasan Mellah, Cuzella'ya âşıktır fakat Cuzella'yı uzun aramaları sonucu geçen vakit içerisinde bir an için kalbini Esmâ'ya kaptırır. Esmâ'dan aşkına karşılık alamaz çünkü Esmâ, Hasan Mellah'ı kardeşi olarak gördüğünü belirtir. Bunun üzerine Hasan Mellah aşkına kavuşamayınca intihara kalkışır fakat gerçekleştirmez çünkü Esmâ, Hasan Mellah'ı kardeş kalmaya ikna eder, böylelikle Hasan Mellah intihar etmekten vazgeçer.

Romanda intihara teşebbüs eden diğer kişi Timur'dur. Timur ile Esmâ birbirlerine âşıktırlar fakat türlü sebepten dolayı kavuşamamışlardır. Birbirleriyle tesadüf eseri buluştuğlarında Timur, Esmâ'yı Hasan Mellah'ın kapatması sanır ve bu sebeple intihara kalkışır fakat kurtarılır. Timur'un intiharı kısaca sevdiğine kavuşamayacağını düşünmesinden kaynaklanır. Bu senaryoda kolaya kaçır ve intiharı tercih eder.

Romanın bir diğer benzer intihar teşebbüsüne kalkan kişi ise Cuzella'dır. Cuzella ve Hasan Mellah birbirlerine âşıktırlar. Cuzella romanın başında kaçırılmış ve Hasan Mellah da kendisini aramaktadır. Bu vakit içerisinde Cuzella, Hasan'ın öldüğünü sanır ve intihara yeltenir fakat başaramaz. Cuzella'nın intihar teşebbüsünün altında da sevdiğinin ölümü üzerine onsuz yaşayamayacağı düşüncesi yatar.

b. Hüseyin Fella:

Macera romanlarının içerisinde yerini alan *Hüseyin Fella* (1875) yazarın ilk roman denemelerinden olup geniş bir olay örgüsüne sahiptir ve şahıs kadrosu da incelikle işlenmiştir. Dönem koşullarının etkisini çoklukla ve yakından görüldüğü bu eserde, yaralı halde bulunan Civelek Mustafa ve onu kurtaran ana ile kızın –Hasna Hanım ile Şehlevend- İstanbul'da başlayıp Cezayir'e ulaşan hayat hikâyeleri anlatılmıştır.

Civelek Mustafa, kendisini kurtaran Şehlevend'e âşıktır ve kendisine “Şehlevend ile evlenme yemini” etmiştir. Rakipleri Hüseyin Fella ve Ömer'in bir adım önünde olabilmek için elinden geleni yapmış fakat Şehlevend ile evlenemeyeceğini öğrenince intihar etmiştir.

“Ben Şehlevend Hanım'a demiştim ki sana âşık olarak ölmek kardeş olarak yaşamaktan bin kat daha lezzetlidir! Evet! Ben Şehlevend Hanım'a aşığıyım! Hem de öyle sizin gibi âşkın çeşitlerini sayan, yok bir adamın iki kimseye birden âşık olması mümkün imiş gibi zevzekçesine muhakemelerde bulunan âşıklardan değilim! Depdeli, çıpçılğın aşığıyım! Alemde benim hayatımın bir sebebi kalmış ise o da Şehlevend'dir. Ben Şehlevend'in kardeşi olarak yaşamayacağım! Aşığı olarak öleceğim...”
(Ahmet Midhat, 2000: 404)

Şehlevend'den gelen arkadaş kalma fikri Mustafa için kabul edilemezdir. Dolayısıyla ya kavuşacaktır ya da ölecektir. Çünkü sevdiğiyle kavuşmadığı bir dünya onun için kâbustur; intihar ise tek çıkar yoldur.

c. Süleyman Muslî:

Süleyman Muslî (1877), Müslüman bir asker olan Süleyman ile Hristiyan Maria Konstanza'nın birbirine kavuşması etrafında, tarihi konuları da içine alan bir macera romanıdır. Olay, 12-13. yüzyıllarda geçer. Musullu Süleyman'ın Kudüs çevresinde başlayan ve İstanbul'a kadar uzanan hikayesi anlatılır.

Süleyman Muslî'nin babası Cafer-i Kerhî, yanına hizmetli olarak aldığı Osman Semrî'nin suikastı sonucunda ölür. Kocasının öldürülmesi üzerine Süleyman Muslî'nin annesi Dicle nehrine atlayarak intihar eder:

“Ağzından, “Cafer'im, Cafer'im!” Sözünden başka lafız çıkaramayarak, gerçekten bir deli gibi, sokaklarda koşmaya başladı. Nihayet kale kapısından dışarıya fırladı, köprüden yana koştu; öyle sürat ve şiddetle koşuyordu ki kimsecikler onu tutamadılar. Köprü'nün ortasına gelince “Benim Cafer'im'i yutan ırmak, beni de yutsun!” deyip kendini ırmağa attı.” (Ahmet Midhat, 2018: 74)

Süleyman'ın annesinin intiharı, sevdiğine kavuşma arzusu ile gerçekleştirilmiş bir intihardır. Kocasına olan aşkı çok büyüktür ve onsuz bu dünyada yaşayamayacağını düşünür. Bu intiharın bir benzerini yine aynı romanda kocasının öldürüleceğini anlayan Ahmet'in karısı gerçekleştirmiştir.

d. Dürdane Hanım:

Ahmet Midhat Efendi bu romanında (1882) Memduh Bey ile nişanlı olan Dürdane Hanım'ın, Mergub Bey ile olan evlilik dışı ilişkilerini konu almıştır. Bu evlilik dışı ilişkinin sonuçları ağır olmuştur. Dürdane Hanım, Mergub Bey'in kendisini terk etmesi üzerine intikam almak için intihar ederken; Memduh Bey, Dürdane Hanım'a olan karşılıksız aşkın ıstırabına dayanamayıp intihara başvurmuştur.

Dürdane Hanım ile Memduh Bey aileler aracılığı ile nişanlanmışlardır. Memduh Bey, Dürdane Hanım'a çok aşıktır fakat Dürdane Hanım, Mergub Bey ile ilişki yaşamış bu ilişki sonucunda hamile kalmıştır. Öte yandan evlilik tarihini bekleyen Memduh Bey'e, Dürdane Hanım, onu sevmediğini, gönlünün başkasında olduğu haberini yollamıştır. Bu haber üzerine Memduh Bey intihar etmeye kalkışmış ancak kurtarılmıştır: *“Memduh da bunun üzerine resmen çılgına dönmüş ve kendini denize atmış. Şansına vapur çimacılarından birisi onu görünce denize atlayarak zavallıyı boğulmaktan kurtarıyor hemen. Ondan sonra bir iki kez daha intihar etmeye kalkışınca ailesi yalnız bırakmayıp bir adam dolaştırıyormuş peşinde sürekli olarak.” (Ahmet Midhat, 2020: 112)*

Mergub Bey, ilişkileri sonucu hamile kalan Dürdane Hanım'dan çocuğu aldırmasını ister. Dürdane Hanım, Mergub Bey'in bu isteğini reddeder ve ardından Mergub Bey, Dürdane Hanım'ı terk eder. Dürdane Hanım çocuğu doğurduktan sonra Mergub Bey'den intikam almak için intihar eder: *“Sizin için neyim var neyim yoksa feda ettiğim gibi tatlı canımı da feda ederim. Bir kez reddedildim sizin tarafınızdan. İnanın ki buna dehşet verici bir biçimde üzüldüm. Tekrardan böylesi bir şeye tanık olup sizin duygularınızın sönümlendiğini görmektense aşkımın daima yaşayacağımı düşünerek hayatıma son vermek isterim.” (Ahmet Midhat, 2020: 139)*

Dürdane Hanım, Mergub Bey tarafından terk edilmesinin sonucunda hem hüsrana uğramış hem de gözünü intikam bürümüştür. Hüsranının dinmesi için en etkili intikam yolunun intihar olduğu kanısına varmıştır. Böylelikle acısından kurtulmuş ve aynı zamanda Mergub Bey'in aklından çıkmamış olacaktır:

“Elbette Mergub’un aşkı öbür dünyaya götürebilmek için yapacağım bunu. (...) Benim alacağım intikam da böyle olsun. Aşkı bir rezalet olarak görenler benden öğrensinler ne demek olduğunu.” (Ahmet Midhat, 2020: 140)

e. Karnaval:

Ahmet Midhat bu romanını (1881) Beyoğlu’nda düzenlenen balo ve karnavalları anlatmak amacıyla kaleme almıştır. Romanın önsözünde konuyu açıkça dile getirmiştir: “Maksuda şüru etmezden evvel karnaval ve balolar hakkında karilerimizle birkaç lakırdı etmek isteriz. Vakıa bazı âsârımızda balolar hakkındaki nazariyatımızın bir kısmını serd eylemişsek de “Karnaval” serlevhalı bir romanın en başlıca zemini balolar olacağından ol bapta biraz daha vâsi malumat itasına lüzum görmekteyiz.” (Ahmet Midhat, 2019: 17)

Ahmet Midhat Efendi *Karnaval* romanıyla, dönemin eğlence hayatına, balo ve kıyafetlere, Beyoğlu’ndaki yaşama ışık tutar. Romanda olaylar Zekâi ve Resmi etrafında gelişir. Zekâi alafranga, züppe tipi temsil eder. Çapkınlık ve mirasyedilik peşindedir. Zevk ve sefa için yaşamını sürdürür. Resmi ise gerek alaturka gerek alafranga olan, dönemin bilinçli insanını temsil eder. Her ikisinin de ortak noktası Batılı yaşam tarzını çok iyi tanımlarıdır. Roman, Zekâi ve Resmi’nin detaylıca tanıtılması ve bu ikilinin birbirleriyle tanışmasıyla başlar ardından olaylar Zekâi ve Resmi etrafında gelişir.

Romanın aşkı sebebiyle olan intihar vakasını, Benli Helena’nın Zekâi için terk ettiği sevgilisi Nizami gerçekleştirir. Nizami evli ve çocuklu bir adamdır. Sürekli sarhoş gezer ve çocuklarını ihmal eder. Aynı zamanda Benli Helena ile dost hayatı yaşar. Benli Helena’nın kendisini terk etmesi üzerine alkole daha fazla bağımlı olur. Sarhoşluğu aşırıya kaçınca tedavi edilmek üzere hastaneye yatırılır. Fakat Nizami yaşadıklarını atlatamaz ve bir minarenden atlayarak intihar eder:

“Şu felaket üzerine Nizami ne yapar? Şüphe yok ki tekrar rakıya dökülüp bir on beş gün bir ay zarfında evvelki varmış olduğu dereceyi fersah fersah geçtikten sonra bir sabah kara sevda dedikleri illet kendisini gösterip, civarda bulunan bir camiin minaresine çıkar ve “Ey cemaat! işte merteb-i ala-yı illiyine varan bir zat böyle uçar!” diye bir nara atarak kendisini minarenden aşağıya bıraktığı gibi... Menzile-i esfel-i safiline kadar iner gider.” (Ahmet Midhat, 2019: 377)

Nizami, hastaneden çıktıktan sonra ihmal ettiği çocuklarını ve karısını perişan halde görür, bu durumun da etkisiyle tekrar kendini alkole verir. Benli Helena’ya olan aşkı ve özleminin sancısına dayanamayan Nizami aşk acısını intiharı ile bitirir. (Kayabaşı, 2011: 666)

f. Jöntürk:

Jön Türk hareketini işlemesi bakımından önemli görülen bu roman adının *Jön Türk* (1908) olması ve kitabın başında “milli, içtimai, siyasi roman” yazılı olması okuyucuyu farklı beklenti içine soksa da aslında bir aşk mevzusu üzerinden şekillenen bir romandır: “İlk bakışta romanın adı, eserde Jön Türk Hareketi’nin ele alındığı izlenimini veriyorsa da, aslında roman, bir aşk hikâyesinin kalıplarını aşamaz ve temelde Jön Türk, “iki sevgiliyi birbirinden ayırmaya çalışan kıskanç bir kadınla, ondan kurtulmaya ve sevgilisine kavuşmaya çalışan âşık arasındaki mücadeleyi” anlatır.” (Karaca, 1991: 123) Ahmet Midhat bu aşk mevzusunu işlerken Jön Türklere, dönemin siyasi, sosyal düzenine, çocukların eğitilmesi ve feminizm gibi konulara da değinmiştir. Özellikle Midhat Efendi’nin incelikli işleyip yarattığı tipler ile Doğu-Batı çatışması ekseninde yanlış Batılılaşma konusu da ele alınmıştır.

Romanda alafranga tipi temsil eden Ceylan, kendisine tamamen zıt karakterdeki, Doğu kültürünü benimsemiş ama tahsilli bir genç olan Nurullah'a aşiktir. Ceylan, kendisiyle görüşme, ilişki yaşama teklifini reddeden Nurullah'ı oyuna getirip ondan hamile kalır. Nurullah, Ceylan'ın davranışlarını, feminizme ve Batı'ya dair aşırılaşmış düşüncelerini kabul edemediği için kendisi gibi Doğu kültürünü benimsemiş fakat tahsilli bir kız olan Ahdiye ile evlenme kararı alır. Bu kararı duyan ve hazmedemeyen Ceylan, Nurullah'a iftira atıp onun düğün günü sürgün edilmesini sağlar. Sürgündeyken Jön Türk hareketini benimseyen Nurullah daha sonra Ahdiye'yi yanına alır. Ardından Ceylan kıskançlığının getirdiği hırçınlıkla kendini yakarak intihar eder:

“Başhafiye Feyzullah Efendi'ye mensup olan Kazım Efendi'nin kızı feminizm isteklerinin en zararlı yönlerinde uzmanlaşarak kandırmaya çalıştığı bir delikanlı ile hayal kurduğu evliliği başaramadığından üzüntüsünün üstün gelmesiyle çıldırmıştı. Bir iki gün doktorların kuvvetli tedavisine rağmen cinnet buharına devam ettikten sonra giymiş olduğu elbise üzerine beş altı kadeh petrol döküp tutuşturarak cayır cayır yanmış ve şuraya buraya koştukça evi de yakmaya ramak kalmışken yetişilip yangın başlangıcı söndürülmüştür. Mevla taksiratını affetsin.” (Ahmet Midhat, 2019: 267)

Ceylan'ın intiharı, yaptığı kötülüklerin cezası olarak yazar tarafından biçilmiş bir sonudur. (Karaca, 1991: 137) Onu bu kötülükleri yapmaya sürükleyen başlıca sebep ise Nurullah'a olan saplantılı aşkıdır.

3. Ağırılığı Sosyal Çevre Baskısına Dayanan İntihar

a. Hasan Mellah:

Romanın bir diğer intiharını Madam İlia gerçekleştirmiştir. Madam İlia kayıp olan kocasını aramaktadır. Hasan Mellah da Madam İlia'ya bu konuda yardımcı olabileceğini söyleyerek onu kendi gemisine alır ve birlikte Bay İlia'yı aramaya başlarlar. Fakat geçen süreçte gemide bulunan Trillo, Madam İlia'yla arzulu bir şekilde ilgilenmeye başlar. Madam İlia başlarda yaklaşımsa da bir vakit sonra Trillo'ya kanar ve ondan hamile kalır. Kocasını bulduğunda ise vicdan azabı çeker, kendisini “namussuz bir kadın” olarak niteleyip denize atlayarak intihar eder: *“Benim namusumu berbat eden bir mel'un varsa Trillo'dur. Veledizinası hâlâ karnımdadır. Ben namussuz bir karyım, bana ölüm layıktır, ölüm.”* (Ahmet Midhat, 2000: 224) Madam İlia kocasına karşı sadakatsizlik yaptığı için kendi cezasını kendi keser. (Yeşilyurt, 2015: 1197)

b. Hüseyin Fellah:

Sipahi alayı beylerinden İsmail Ağa, karısı Hasna Hanım ve kızları Şehlevend dönemin koşullarına göre gayet zengin ve mutlu bir ailedir. Karı ve koca birbirlerine çok aşiktir fakat Hasna Hanım'ın aşığı Bekir Efendi aile saadetlerinin sonunu getirmiştir. Bekir Efendi, İsmail Ağa göreve gittiği vakit Hasna Hanım'a kocasının öldüğü haberini getirir. Bu haberi aldıktan sonra Hasna Hanım kahrolur fakat biçare kadın başka biriyle evlenip hamile kalır. O sırada kocası yani İsmail Ağa görevden gelmiştir. Aslında Bekir Efendi, İsmail Ağa'nın öldüğü haberini yalan yere vermiştir. Geldiğinde karısını hamile vaziyette gören İsmail Ağa kendini vurarak intihar eder. *“Eyvahlar olsun, yoldaşların yüzüne bakacak namusum kalmadı!”* Sözleriyle, *kara sevda getirdiğinden kafasına bir kurşun sıkıp kendisini telef etti.* (Ahmet Midhat, 2000: 273) Karısına oynanan oyundan bihaber olan İsmail Ağa, namusunun kirlediği düşüncesiyle kendisine intiharı şart olarak görür. Yasemin Aslan, *“Türk Romanında Ölüm”* adlı tezinde İsmail Ağa'nın intiharını: *“...kurmaca dünyada kahramanın başına gelecekler için gerçekleşmesi gereken bir ölümdür.”* olarak değerlendirir. (Aslan, 2012: 54)

c. Karnaval:

Sosyal çevre baskısına dayalı intiharın son örneği ise Madam Hamparson'dur. Zekâi ve Resmi aynı kadına, Madam Hamparson'a âşık olur. Zekâi reddedilir fakat Resmi ve evli olan Madam Hamparson gizli aşk yaşamaya başlar. Zekâi bu birlikteliği kıskanır ve Madam Hamparson ile Resmi'yi gizlice buluştuıkları bir gece yakalattırır. Resmi pencereden kaçır fakat eşyaları odada kalır. Karısının kendisini aldatıldığını gören Hamparson Ağa karısını döver daha sonra da boşar. Yaptıklarından pişmanlık ve utanç duyan Madam Hamparson intihara kalkışır:

“Aman Madam Küpeliyan! Çağır bari kocamı da beni öldürsün! Dur bari şu pencereden kendimi atayım da kurtulayım! Diye Madam Hamparson yerinden öyle bir fırlayış fırladı ki eğer Madam Küpeliyan olmasaydı hakikaten kendisini pencereden atıp mahvedeceğine şüphe yoktu. Madam Küpeliyan önüne geçip mâni oldu.” (Ahmed Midhat, 2019: 322)

Madam Hamparson da Hasan Mellah romanındaki Madam İlia gibi sadakatsizliğinin cezasını kendi kesmek ister. Kocasını aldatmış, bundan pişman olmuş ve kendine layık olanın ölüm olduğunu düşünmüştür.

4. Cezalandırma Niyetiyle Edilen İntihar

a. Yeryüzünde Bir Melek:

Ahmet Midhat Efendi bu romanında (1879) Doktor Şefik Bey ve Raziye'nin birbirlerine kavuşma hikâyesini işlemiştir. İntihar vakası ise bu ikiliyi ayırma gayretinde bulunan ve türlü kötülük peşinde olan Arife'nin etrafında şekillenir. Arife, Şefik Bey'in Raziye ile evlenmesini ne yapsa engelleyemez ve bu durumu hazmedemeyerek intihar eder. Bir bakıma romanda iyiler ödüllendirilirken kötü bir kişi olan Arife cezalandırılır. (Korkmaz, 2011: 324)

b. Dünyaya İkinci Geliş yahut İstanbul'da Neler Olmuş:

Ahmet Midhat Efendi bu romanında (1874) III. Selim devrinde yaşanan bir aşk hikâyesini konu edinmiştir. Romanda işlenen aşk Osman Bey ve evin cariyesi olan Çerkez Nergis arasındadır. Fakat Çeşm-i Âfet'in iftirası ile Nergis evden kovulur ve Mesut Ağa isimli kişiye esir olarak satılır. Mesut Ağa, Nergis'i ve Nergis'i arayan Osman Bey'i mağaraya kapatır. Osman Bey ve Nergis bu mağarada yedi yıl yaşarlar ve çocukları da olur. Çıktıklarında ise Mesut Ağa'yı yaptıklarının cezası sebebiyle bir mahzene kapatırlar ve bu mahzende Mesut Ağa kafasını duvara vura vura intihar eder.

c. Çengi:

Ahmet Midhat Efendi'nin bu romanında (1877) üzerinde durduğu ana husus, çocukların yanlış eğitilmesidir. Genel hatlarıyla üç ana figür ve her birinin birbirleriyle bağlantılı hikâyeleri işlenmiştir. Bu üç kişi: Dâniş Çelebi, Melek ve Sümbül'dür.

Romanda cezalandırma niyetine dayalı olan intihar, Sümbül'e aittir. Romanın ikinci vakasında gördüğümüz intihar olayında mevzu Cemal, Melek ve Sümbül arasında geçer. Melek, Mısır kölemenlerinden Canbert Bey'in dış dünyadan koruyarak büyüttüğü tek çocuğudur. Yanlış terbiyeyle büyütülen Melek, camda gördüğü Cemal ile evden kaçır. Cemal onu Sümbül'ün yanına götürür. Sümbül türlü eğlence hayatının içerisinde olan bir kadındır fakat Melek'i bu eğlence ortamlarına sokmaz. Sümbül'ün kendi annesi olduğunu bilmeyen Cemal, sevgi bağı kurduğu Melek ile görüşmek karşılığında bütün servetini Sümbül'e kaptırır. Tüm parası biten Cemal sokakta kalmış fakat hiçbir kötü işe

bulaşmamıştır. Oğlu Cemal'in bu halini gören Sünbül, ona tüm gerçeği anlatmış, servetini Cemal ile Melek'e bırakıp intihar etmiştir.

“Şu kadar var ki Sünbül, efkâr-ı mahduda erbabından olup da ömrün zilletlerine dünyada yalnız bir nefes almak tama'ıyla katlanabilecek makuleden değildi. Hüsnü elden çıktığı gibi serveti dahi sonlarına varınca “Dünyada ağız tadıyla geçirdiğim ömür bana kâfidir. Bundan sonra sürünmekten ise temizlenmek evlâdır.” Dedi. Ve mucibinden hareketten dahi geri kalmadı.” (Ahmet Midhat, 2018: 205)

Sünbül'ün intihar etmesindeki en önemli faktör artık parasız kalmasıdır. Yaptıklarından pişmanlığını dile getirmeyen Sünbül, intihar gerekçesi olarak sefil bir hayat sürmek istemediğini belirtmiştir. Ahmet Midhat Efendi, Sünbül'ün intiharını dramatize etmeyerek yaptığı kötülüklerin cezasını vermiştir.

d. Jöntürk:

Kızı Ceylan'ın hilelerine yardım edip, suçsuz Nurullah'ı düğün günü jurnalleyerek sürgün edilmesini sağlayan Kazım Efendi, romanın sonunda pişman olup intihar eder. Yazar tarafından yaptığı yanlışın cezası “intihar” yoluyla verilmiş olur. Aynı zamanda intiharına bir diğer etken de İttihat ve Terakki'nin başarılı olmasıdır. İntiharı gazetelere şöyle yansır:

“Dün Kandilli Burnu'ndan bir adam kendisini denize atmış ve Beylerbeyi önünde cesedi denizden çıkarılmıştır. Polis tarafından yapılan araştırmalara bakarak bu adam hafife memurlarının ileri gelenlerinden lanetli Feyzi'nin en büyük işleri yürütme aracı Kazım olup, sekiz yıl önce Nurullah Bey adında pek namuslu bir adamı karısının koltuk günü tutuklattıran lanetli bir kötüdür. Dünyada kendi eliyle sınır koyduğu cezasını ahirette Hak Teala Hazretleri bin kat daha arttırsın.” (Ahmed Midhat, 2019: 271)

Kazım Efendi romanda “lanetli bir kötü” olarak anılmıştır. İftira yoluyla Nurullah'ın sürgün edilmesine sebep olan Kazım Efendi, kızı Ceylan gibi kendi de intihar eder. Yazar tarafından yaptığı kötülüğün cezası intihar yoluyla kesilmiştir.

5. Psikolojik Hastalık Sonucu İntihar

Çengi:

Romanın (1877) ilk bölümünde, annesi Saliha Molla tarafından verilen yanlış eğitimin kurbanı olan Dâniş Çelebi'nin hikâyesine şahit olunur. Saliha Molla yaşadığı zamanın ileri gelen efsuncu, büyücü veya bu tarz doğüstü işlerle uğraşan ve karşılığında hayli para alan bir kadındır. Oğlu Dâniş Çelebi'yi de bu işlerin içinde büyütmüş ve sihirlere, büyülere inanan biri olarak yetiştirmiştir. Engürüsizâde Nafiz Efendi ve arkadaşları, Dâniş Çelebi'nin bu durumundan faydalanıp eğlenmek için kendisine oyun oynamak amacıyla çengi olan Sünbül'ü, peri olarak tanıtır. Dâniş Çelebi, Sünbül'ün peri kızı olduğuna inanır ve Sünbül'e âşık olur. Peri kızını eve götürmek için ısrar eden Dâniş Çelebi'ye kızın peri olmadığı söylense de fikrini değiştirmez. İsrarları neticesinde annesi Saliha Molla Sünbül'ü, Engürüsizâde Nafiz Efendi'den oğlu için satın alır ve Sünbül ile oğlu Dâniş'i evlendirir.

Saliha Molla'nın vefatından sonra Sünbül, Dâniş Çelebi'den gizlice kenardaki paralarını yavaş yavaş bitirir ve başka erkeklerle beraber olur. Bunun yanı sıra Sünbül'ün Dâniş Çelebi'den bir oğlu olmuş, adını Cemal koymuşlardır. Evlerindeki Arap kalfa, Dâniş Çelebi'yi Sünbül'ün peri kızı olmadığına dair uyarmış ve paralarını başka erkeklerle harcadığını söylemiştir. Bunun üzerine Sünbül'ü öldürmek için Arap kalfa ile planlar kuran Dâniş Çelebi, Sünbül'ün bir oyunuyla yanlışlıkla Arap'ı öldürmüş ve Sünbül

de evden kaçmıştır. Bu olanların ardından Dâniş Çelebi, Sümbül'ün -Dâniş Çelebi nezdinde peri kızının laneti olduğuna inanarak on bir yıl hastalanıp yatağa düştükten sonra kendisini asarak intihar etmiştir.

19. yüzyıl Türk romancılığında önemli yer tutan yanlış terbiye bu romanın da başlıca konusudur. Dâniş Çelebi adeta bir masal dünyasında yaşar ve bunun sorumlusu annesinin öğrettikleridir. Çocuk anneden ne gördüyse ona inanmış ve gerçekliğini sorgulama gereği duymamıştır. Hayatının yetişkinlik döneminde annesi hayatta olmayan Dâniş Çelebi için gerçek hayatı tanımak artık mümkün değildir. Çünkü çocukluğundaki öğretilerle uyuşan bir karısı vardır. Onun için annesinin okuttuğu masallardaki periler gerçek olmuştur. Dâniş Çelebi yanlış eğitimin kurbanı olmuş ve psikolojisi de kötü yönde etkilenmiştir. Tüm bu olanlar Daniş Çelebi'yi intihara sürüklemiştir. (Özdemir, Karakaş Yıldırım: 2015, 262)

6. Dini İnanç Sebebiyle İntihar Süleyman Muslî:

Süleyman Muslî romanındaki bir diğer intihar ise iki er tarafından gerçekleştirilmiştir. Şeyhülcebel'in emriyle, cennete varacaklarına inandırılan iki er Alamut Kalesinden atlayarak intihar etmiştir:

"Seyyah-ı meşhur Marko Polo kal' a-i Alamut'u ziyaretle bizim buraya mücmelen itâ etmiş olduğumuz malumatı mufassalan seyahatnamesine yazmıştır. Tarihlerde mukayyed olduğuna göre ehl-i salib rüesâsından Kont dö Şampani Kal'a-i Alamut'a azimetle Şeyhülcebel'i ziyaret eyledikte şeyh-i merkûm kendi adamlarının itaati ne derecede olduğunu Kont'a göstermek için kale bedeni üzerinde nöbet bekleyen iki nefer fedâyîye "Cennetimi gözünüzün önüne getiriniz, ona vusûl için kendinizi şu duvardan aşağıya atınız." dedikte ikisi birden derhâl duvardan atılıp soluğu dâr-ı ademde almışlardır." (Ahmet Midhat, 2018: 103)

İki er, Şeyhülcebel tarafından cennete gideceklerine inandırılarak kaleden aşağı atırlar. Sorgulamadan yaptıkları bu hareket ölümleriyle sonuçlanır.

Sonuç

19. yüzyıl romanlarında ölümle ilgili öğeler hemen hemen her romanda kendisini gösterir. Ahmet Midhat'ın romanlarında da sıklıkla rastladığımız ölüm motifini genellikle "intihar" aracılığıyla görürüz. Ahmet Midhat'ın intihar eylemini psikolojik alt metne dayandırmadan, bir sürece yaymadan kullandığı dikkat çekmektedir. İntihar eden kişiler bu eylemi planlamadan ve ani bir şekilde gerçekleştirir; bu sebeplerdir ki yer yer inandırıcılık konusunda masal kahramanını andırır. Aynı zamanda bu kişiler genellikle aşk ve aşkın ıstırapı sonucunda intihar ederler. Sebahattin Aslan "*Genel Hatlarıyla Türk Romanında İntihar*" adlı tezinde; özellikle Türk edebiyatının ilk dönem romanlarında intiharın okuyucuyu duygulandırmak için kullanılmış olabileceğini belirtmiştir. (Aslan, 1998: 112) Bununla birlikte Ahmet Midhat'ın intiharı uyarı veya eleştirilerindeki dikkat çekici öğeler olarak kullandığını görmekteyiz. Daniş Çelebi'nin intiharı buna örnek gösterilebilir. Dönemin yanlış eğitim konusunu ele alan Ahmet Midhat, *Çengi*'de yanlış eğitim görmüş olan Daniş Çelebi'yi intihara sürüklemiştir. Buna bir diğer örnek de Letâif-i Rivayât serisindeki *Esaret* adlı hikâyesi gösterilebilir. Hikâyede köle olan Fitnat ve Fatin evlendikleri gece kardeş olduklarını fark ederler ve bunun sonucunda intihar ederler. Burada kölelik kurumunu eleştiren Ahmet Midhat *intiharı* bir uyarıcı olarak kullanmıştır.

Sonuç olarak Ahmet Midhat Efendi, 1874-1908 yılları arasına yayılan pek çok romanında intihara yer vermiştir. İntihar eden kişiler genellikle yaptıkları kötülüklerin sonucunda bu eyleme adeta bir ceza olarak mecbur bırakılmıştır. (Yeşilyurt, 2011: 625-626) 19.yüzyıl romanlarının genel özelliği uyarınca iyiler ödüllendirilip kötüler cezalandırılmıştır. *Hasan Mellah Yahut Sır içinde Esrar*'da Hasan Mellah, Timur, Cuzella aşıklık sebebiyle intihara kalkışmışlardır. *Hüseyin Fellah*'ta Civelek Mustafa, *Süleyman*

Muslî'de Cafer'in karısı ve Ahmed'in karısı, *Dürdane Hanım*'da Dürdane Hanım ve Memduh Bey, *Karnaval*'da Nizami ve *Jöntürk*'te Ceylan da aşkı sebebiyle intihar etmişlerdir. Sosyal çevre baskısı sebebiyle intihar edenler, *Hasan Mellah*'ta Madam İlia, *Hüseyin Fellah*'ta İsmail Ağa, *Karnaval*'da ise Madam Hampansondur. Cezalandırma niyetiyle edilen intihar, *Yeryüzünde Bir Melek*'te Arife, *Dünyaya İkinci Geliş Yahut İstanbul'da Neler Olmuş*'ta Mesut Ağa, *Çengi*'de Sünbül, *Jöntürk*'te Kazım Efendi'dir. Psikolojik hastalık sonucu intihar *Çengi*'de Daniş Çelebi'de görülürken, inanç sebebiyle gerçekleştirilen intihar ise *Süleyman Muslî* romanındaki iki erde görülür.

19.yy Türk romanında oldukça fazla yer edinen intihar genel olarak bakıldığından ibret verici bir unsur olarak kullanıldığı görülür. Türk edebiyatının ilerleyen safhalarında intiharın kullanımı değişecek; figürlere genellikle kötülüklerinin sonucunda şart koşulan intiharın, zamanla insan psikolojisinin de işlenmesiyle edebi eserlerde farklı şekilleriyle yer aldığı görülecektir.

Kaynakça

- Ahmet Midhat Efendi (2000). *Hasan Mellâh yahut Sır İçinde Esrar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
Ahmet Midhat Efendi (2000) *Hüseyin Fellah*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Ahmet Midhat Efendi (2014). *Esaret*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Ahmet Midhat Efendi (2018). *Çengi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Ahmet Midhat Efendi (2018). *Süleyman Muslî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
Ahmet Midhat Efendi (2015). *Musullu Süleyman*, İstanbul: Tekin Yayınları
Ahmet Midhat Efendi (2000). *Yeryüzünde Bir Melek*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
Ahmet Midhat Efendi (2019). *Karnaval*, İstanbul: Dergâh Yayınları
- Ahmet Midhat Efendi (2020). *Dürdane Hanım*, İstanbul: Dorlion Yayınları
- Ahmet Midhat Efendi (2019). *Çingene*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Ahmet Midhat Efendi (2019). *Jön Türk*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları
- Ahmet Midhat Efendi (1996). *Beşir Fuad*, (Çevrimyazı: N. Ahmet Özalp), İstanbul: Oğlak Yayıncılık
- Akyüz, K. (1994). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Altıkulaç Demirdağ, R. (2020). *Edebiyatta Ölüm Ve Şair Nigâr Hanım'ın Şiirlerinde İntihar Yazını*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28-41
- Arkun, N. (1978). *İntiharın Psikodinamikleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul
- Aslan, S. (1998). *Genel Hatlarıyla Türk Romanında İntihar (Yüksek Lisans Tezi)*, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi
- Aslan, Y. (2012). *Türk Romanında Ölüm (1859-1910) (Doktora Tezi)*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi
- Çaylı, Z. (2019). *Bir Osmanlı Aydını Ahmet Mithat Efendi ve Bazı Felsefi Görüşleri*, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı:2
- Enginün, İ. (2018). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, İstanbul: Dergâh Yayınları
- Gedikbaş, M. (2023). *Son Dönem Osmanlı Düşünürlerinde Din Ve Tanrı Tasavvuru: İbrahim Şinasi, Abdullah Cevdet, Baha Tevfik Ve Ahmet Mithat Efendi'nin Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi)*, Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
- Güçlü, F. (2018). *Türk Ve Dünya Edebiyatında İntihar*, Ankara: Ürün Yayınları
- Karaca, A. (1991). *Ahmet Midhat Efendi'nin Jön Türk Adlı Romanı*, *Türkoloji Dergisi*, 121-141
- Kayabaşı, Ö. (2011). *Ahmet Midhat Efendi'nin "Karnaval" Romanını Tahlil Denemesi*, *Journal Of Turkish Studies*, 659-670

- Korkmaz, F. (2011). Türk Romanının İlk Boverist Tipleri, 2011, 320-336
- Korkmaz, F. (2010). Ahmet Mithat Efendi’nin Romanları Ve Romancılığı (Doktora Tezi), Diyarbakır: Dicle Üniversitesi
- Okay, O. (2017). Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi, İstanbul: Dergâh Yayınları,
- Özdemir, M. Karakaş Yıldırım Ö. (2015). Ahmet Mithat Efendi’nin Çengi Romanında Aile İçi Eğitim Ve Öne Çıkan Değerler, Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi, 254-276
- Sümevra, C. (2018). Kendi Kalemimi Kıranlar, İstanbul: Şule Yayınları
- Şahin, B. (2015). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Romanında Ölüm (1872-1923) (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
- Şeref, İ. (2014). Tanzimat Dönemi’nde Bir Aydın Olarak Ahmet Mithat Efendi ve Düşünce, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
- Tanpınar, A. H. (2018). On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: Dergâh Yayınları
- Taşçı, Z. (2022). Ahmet Mithat Efendi’nin Romanlarında “Anlatıcı”nın Konumu Ve İşlevi (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- Tekşan, M. (1988). Tanzimat Romanlarında İntihar Olaylarının Psikolojik Ve Sosyal-Psikolojik Sebepleri (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2023). Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Ulutaş, N. (2006). Türk Romanında İntihar (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi
- Yazgıç, K. (2020). Babam Ahmed Midhat Efendi, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi
- Yeşilyurt, Ş. (2011). Ahmet Mithat Efendi’nin Romanlarında Yapı Ve Tema (Doktora Tezi) Kayseri: Erciyes Üniversitesi
- Yeşilyurt, Ş. (2015). Ahmet Mithat Efendi’nin Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar ve Zeyl-i Hasan Mellah Yahut Sır İçinde Esrar Romanlarında Yolculuk Arketipi, Journal Of Turkish Studies, 1185-1204
- Yılmaz, A. E. (2019). Edebiyat Ve İntihar, İstanbul: İzdiham Yayınları
- Yılmaz, D. (1987). Türk Romanının Doğuşu Ve Ahmet Mithat Efendi (Doktora Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi